

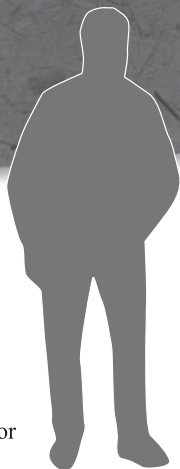
Ter Herinnering

Begeleidende gids
bij de tentoonstelling

Rode Driehoek

Ter Herinnering

Volg de belevissen
van dit personage door
een eeuw van verzet.

Dit is mijn verhaal. Ik ben Journalist.
In mijn bestaan heb ik nu eens verslag
uitgebracht over blijde maar vaak ook
over tragische momenten. Vandaag komen
deze beelden, mijn walging en mijn hoop
weer naar boven. Wanneer ik terugkijk
op mijn buitengewone leven beseef ik dat
ik getuige geweest ben van een van de
sombeste periodes uit de geschiedenis.
Ik wil geen blad voor de mond houden
en deze herinneringen ontvluchten.
Dit schriftje is mijn getuigenis en ik
vertrouw het toe aan jou. Het is mijn
nalatenschap voor morgen en ondanks
alles wat ik heb meegemaakt vertrouw
ik op een menselijker toekomst. Ik
ben nog helder van geest en hoewel
ik vandaag nog steeds een rode
driehoek draag, dan is dat om te
laten zien dat ik me niet zomaar
meerleg bij de feiten en dat ik nog
weerstand bied. Nu is het aan jou.
Ook jij kan het onaanvaardbare
weigeren en ik vraag je vandaag
om altijd waakzaam te blijven want
de geschiedenis kan zich herhalen.
Jouw vrijheid hangt ervan af.

De opkomst van de fascistische stromingen

1.1 La vita è bella.

Wanneer ik in Italië een persconferentie van Mussolini bijwoon over de koloniale oorlog die hij in Ethiopië voert, ben ik verwonderd om de vele kinderen die ik tegenkom op straat. Sinds de koning van Italië Mussolini in 1922 de volle macht gegeven heeft, bouwt deze aan een autoritair en totalitair regime. Terwijl hij zich voordoeft als een charismatisch leider, regeert hij met ijzeren hand over de nieuwe staat. Het is het einde van de democratie: vervolgingen, arrestaties van politieke tegenstanders en indoctrinatie van de jeugd in paramilitaire organisaties.

Wanneer ik een documentaire ga bekijken in de bioscoop, zie ik jongens in uniform zitten die in hun handen klappen bij het zien van de fascistische propaganda. Ik ben woedend op deze manipulators die het lef hebben om kinderen voor hun kar te spannen.

■ De squadre d'azione

Het squadriste ontstaat in het begin van de 1921 in het noorden en centrum van Italië, waar het ingezet wordt als instrument in de agrarische contrarevolutie. De grote landeigenaars doen een beroep op de squadre d'azione (actie-eskadrons) om in ruil voor financiële steun de stakers te verwijderen van hun gronden, de vergaderruimten van het landelijke proletariaat te plunderen, en zelfs om weerspannige boeren uit de weg te ruimen. Op een paar maanden tijd is de hele socialistische organisatie ontworcht. De fascistische terreur palmt vervolgens ook de steden in. De squadre zullen zich later verenigen zich in de Partito Nazionale Fascista (de Nationale Fascistische Partij).

■ Het Italië van de fascisten

Na zijn mars op Rome verkrijgt Mussolini de volle macht van de koning van Italië. Hij installeert een dictatoriaal en autoritair regime rond één enkele partij: de Nationale Fascistische Partij. Mussolini is de uitvinder van het rechts totalitarisme, dat indertijd door Hitler beschouwd werd als een model. Later zal hij Italië meesleuren in de oorlog aan de zijde van Nazi-Duitsland, door in 1939 het Staalpact te ondertekenen. Na het sluiten van dit bondgenootschap wordt het regime nog harder en begint de vervolging van de joden in Italië.

■ Het Italiaanse Antifascisme

Er bevonden zich tegenstanders en aanhangers van het fascisme onder alle Italiaanse partijen en bewegingen. De felste tegenstand voor Mussolini wordt geboden door de linkse partijen: republikeinen en socialisten, anarchisten en communisten. Sommigen worden verbannen naar Frankrijk en richten in 1927 in Parijs de Concentrazione Antifascista op, een verbond tussen de twee socialistische partijen, de Italiaanse republikeinen, de Confederazione del Lavoro (de algemene vakbond) en de Italiaanse Liga voor de Mensenrechten.

➤ **November 1917:** de bolsjewieken grijpen de macht in Rusland

➤ **November 1918:** einde van de Eerste Wereldoorlog en ontstaan van de eerste Sovjetconcentratiekampen

➤ **05 januari 1919:** stichting van de Duitse arbeiderspartij (Deutsche Arbeiter Partei) in het Duitse München door Anton Drexler, een uitgesproken antisemiet

➤ **23 maart 1919:** oprichting van de Fasci Italiani di Combattimento in Milaan

➤ **Juni 1919:** ondertekening van het Verdrag van Versailles en oprichting van de Volkenbond

➤ **September 1919:** toetreding van Hitler tot de Deutsche Arbeiter Partei, waar hij hoofd propaganda en lid van het directiecomité wordt

➤ **Oktober 1919:** eerste congres van de fascistische beweging (56 'fasci' die in totaal 17.000 leden vertegenwoordigen)

➤ **24 februari 1920:** tijdens een publieke bijeenkomst met 2000 aanwezigen kondigt Hitler aan dat de DAP omgevormd wordt tot NSDAP en stelt hij het 25 punten tellende programma voor van de partij. Het is een mengeling van racistische, nationalistische, antikapitalistische en antidemocratische ideeën. De linkse kenmerken zijn veel minder uitgesproken dan in 1919

➤ **Mei 1921:** 35 fascist en zetelen in het parlement. Een van hen is Benito Mussolini (verkozen in Milaan en Bologna)

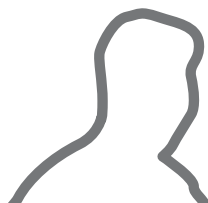
➤ **Juli 1921:** Hitler wordt aangesteld als leider van de NSDAP

➤ **September 1921 :** oprichting van de SA (Sturmabteilung = aanvalsafdeling)

➤ **9 november 1921:** congres in Rome en stichting van de Partito fascista nazionale: de partij krijgt massale en financiële steun van industriëlen

➤ **Augustus 1922:** de squadre breken de staking die de Alleanza del Lavoro, een verbond van verschillende Italiaanse syndicale organisaties, uitriep in Italië uit verzet tegen het fascisme

➤ **27-29 oktober 1922:** na de mars op Rome vormt Mussolini de regering op verzoek van de koning

De opkomst van de fascistische stromingen

1.2 "De schoot is vruchtbaar nog waaruit dit kroop"...

In 1936 vindt de hoogmis van de sport plaats in Berlijn. Ik ga er naartoe met verscheidene Journalisten van andere kranten. Dit feest, dat de grootsheid van Duitsland ten toon moet spreiden, zal een bittere nasmaak krijgen voor Hitler. Deze heeft er namelijk alles aan gedaan opdat de wereld de superioriteit van het Aarische ras zou ontdekken. Grote monumenten, bombastische kunstwerken en bergen nazipropaganda dagen atleten en leiders uit alle hoeken van de wereld uit. Adolf Hitler, de Führer, gelooft rotsvast in zijn superioriteit en woont de ceremonie bij. Maar dat was buiten het zandkorreltje gerekend dat het hele vaderwerk zal doen haperen. Dat zandkorreltje heet Jesse Owens. Deze Amerikaanse atleet zal het hele stadion op zijn grondvesten doen beven wanneer hij het ene na het andere record verpulvert, vier gouden medailles wint en het zogenaamde 'superieure ras' voor schut zet. Dit op zich zou geen ramp geweest zijn, ware het niet dat Owens zwart was. Vanaf dat moment wordt hij op de schouders gedragen door de pers en wordt hij deel van de geschiedenis.

Dat was er te veel aan voor de nazi's, wier ideale wereldbeeld bestond uit een uniforme maatschappij van slaven, geleid door het meestervolk: "Ein Volk, Ein Reich, Ein Führer".

Op dat moment besepte ik dat er ons nog moeilijke tijden te wachten stonden.

■ Nazisme

Het verzet tegen het nazisme in Duitsland was minder actief dan in de bezette landen. Niettemin boden mannen en vrouwen van alle leeftijden er weerstand aan het nazisme. Ze deden dit uit politieke of religieuze overtuigingen, of gewoonweg door alledaagse daden van solidariteit te verrichten. Johann Georg Esler en Claus van Stauffenberg pleegden een mislukte moordaanslag op Hitler. Arische echtgenotes van joden protesteerden op straat tegen de deportatie van hun mannen. Mevrouw Kahle werd vervolgd in Bonn omdat ze een joodse winkelhoudster geholpen had met het opruimen van haar winkel na Kristallnacht (9 november 1938).

■ Antinazisme

Onder antinazisme verstaan we de vrijwillige inspanningen die een getuige van genocide, misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden of verzetsdaden levert om jongere generaties bij te brengen wat hij gezien heeft, beleefd heeft of nog weet, om zo de democratische waarden te bevorderen.

■ Antisemitisme

Hitler maakt het antisemitisme tot een van de fundamenteën van zijn racistische doctrine. Voor hem ver-
tegenwoordigen joden het kwade en zouden ze verhinderen dat het Arische volk, het 'superieure ras', zijn historische lotsbestemming kan vervullen. Om de grootsheid van Duitsland in ere te herstellen vindt hij dat het land moet verlossen van de joden. Antisemitisme bestond al voor de Middeleeuwen, toen de joden gezien werden als het volk dat god gedood had. Later, in de 19de eeuw, ontstaat een zogezegd wetenschappelijk racisme, dat de joden bestempelt als de oorzaak van het verderf van de beschaving. Daarnaast bestaat er ook een antisemitisme van socio-economische oorsprong, als reactie op het financiële succes van een aantal joden.

- **April 1923:** de coalitie onder leiding van de Partito Nazionale Fascista behaalt 65% van de stemmen in de algemene verkiezingen
- **10 juni 1923:** een groep fascisten pleegt een moordaanslag op de Italiaanse socialistische volksvertegenwoordiger Giacomo Matteotti
- **8 november 1923:** mislukking van de 'Bierkellerputsch' in München, waarbij de nazi's trachten de Weimarrepubliek omver te werpen. Als gevolg hiervan wordt de NSDAP ontbonden
- **3 januari 1925:** Mussolini roept de dictatuur uit en neemt de verantwoordelijkheid op zich voor de aanslag op Matteotti
- **25 februari 1925:** Hitler richt de NSDAP op-nieuw op en sticht de SS (Schutzstaffel = beschermtroepen)
- **April 1926:** goedkeuring van de wetten die het autoritaire regime invoeren in Italië
- **1928:** Antonio Gramsci, leider van de Italiaanse Communistische Partij, wordt veroordeeld tot 20 jaar gevangenschap
- **1928:** Stalin grijpt de macht
- **Oktober 1929:** beurscrash van Wall Street en begin van de Grote Depressie
- **April 1930:** oprichting van de Goelag, een soort straf- en werkkampen in de Sovjet-Unie
- **Oktober 1931:** Italiaanse universiteitsprofessoren worden verplicht trouw te zweren aan het fascisme
- **26 januari 1932:** Hitler krijgt de steun van talrijke industriëlen
- **Juli 1932:** de NSDAP behaalt 14.000.000 stemmen en 230 zetels en verwerft zo een dominante positie
- **30 januari 1933:** Hitler wordt benoemd tot rijkskanselier door president Hindenburg
- **27 februari 1933:** het Duitse Rijksdaggebouw brandt grotendeels uit

De opkomst van de fascistische stromingen

1.3 No Pasaran!

In een Europa waar de fascistische partijen steeds meer op de voorgrond treden, blijft Spanje evenmin gespaard. In 1936 wint het Frente Popular (Volksfront) er de verkiezingen. De partij roept de republiek uit en schaft de monarchie af, wat niet in goede aarde valt bij een deel van het leger, dat in opstand komt tegen de democratisch verkozen regering. Samen met andere buitenlanders sluit ik me aan bij de Internationale Brigades om de democratie te beschermen tegen de dictatuur van generaal Franco. Deze brigades staan volledig onder het bevel van de Communistische Internationale, ook al zijn degenen die in hun vangen vechten niet allemaal partijleden. De bataljons zijn grotendeels ingedeeld volgens nationaliteit. Naast zeer vastberaden antifascistische militanten doen er veel jongeren mee, die, zoals de neef van Churchill, aangetrokken worden door het avontuur.

■ Spaanse Burgeroorlog

Spontaan vertrekken de eerste buitenlandse vrijwilligers en worden er evenementen georganiseerd en giften ingezameld om de Spaanse Republiek te steunen in haar gevecht tegen Franco. De hulp wordt versterkt door de steun van een netwerk van organisaties (Het Internationaal Comité voor Hulp aan de Spaanse Bevolking of de Internationale Rode Hulp) dat rechtstreeks afhangt van de Communistische Internationale. De Sovjet-Unie is het enige land dat zich openlijk achter de Republikeinen schaaft. Er waren 7 Internationale Brigades met in totaal 60 000 buitenlandse vrijwilligers, van wie er 10 000 hun leven gaven voor de Spaanse democratie.

■ Apeasement

Het afzijdig blijven van de westerse democratieën tijdens de Spaanse burgeroorlog maakt deel uit van een beleid van 'apeasement'. Dit houdt in dat er te allen prijze getracht wordt om de vrede te bewaren tegenover het agressieve beleid van de fascistische mogendheden.

■ Goelag

Goelag is een Russisch acroniem dat staat voor 'Hoofddirectoraat voor opvoedings- en werkkampen'. Het was een afdeling van de geheime politie van de Sovjet-Unie, de NKVD. Het woord wordt nu vooral gebruikt ter aanduiding van het netwerk van kampen en werkkolonies dat opgericht was door de Sovjet-Unie in 1918 en opgedoekt werd bij de dood van Stalin in 1953. Na 1955 kan de Goelag niet meer beschouwd worden als een concentratiekamp. Het doet dan weliswaar nog altijd dienst als gevangenis en als instrument voor politieke repressie, maar enkel voor een beperkte groep opposanten.

■ Totalitarisme

Het totalitarisme is geen doctrine, maar een praktijk die het individu omvormt tot een 'nieuwe mens', die geboetseerd is volgens de ideologische doelstellingen van het regime. In Italië moet het individu tot aan zijn dood ten dienste staan van de staat. In Duitsland wil het totalitarisme een zuivere samenleving creëren die gedomineerd wordt door het Arische ras en waarin de andere rassen veroordeeld worden tot slavernij. In de USSR staat het individu model voor de vrijwillige producent in een klasseloze samenleving waar eigendom collectief wordt en waarin de staat verdwijnt. Hoewel ze dus een verschillend doel nastreven, wenden ze hiervoor dezelfde middelen aan.

➤ 28 februari 1933: het decreet 'voor de bescherming van het volk en de staat' schaft de Duitse Communistische Partij af

➤ 5 maart 1933: de NSDAP wint de verkiezingen met 44% van de stemmen

➤ 23 maart 1933: Hitler verkrijgt de volle macht voor 4 jaar

➤ 23 juni 1933: ontbinding van de SPD (Duitse sociaaldemocratische partij)

➤ 14 juli 1933: verbod op de oprichting van nieuwe partijen in Duitsland en ondertekening van het Rijkssconcordaat met het Vaticaan

➤ Oktober 1933: José Antonio Primo de Rivera sticht de Spaanse Falanx, een beweging met fascistische kenmerken.

➤ 14-15 juni 1934: ontmoeting tussen Hitler en Mussolini in Venetië

➤ 29-30 juni 1934: Nacht van de Lange Messen: Hitler laat de leiding van de SA ombrengen

➤ 2 augustus 1934: Hitler wordt rijkspresident na de dood van maarschalk Hindenburg. De NSDAP telt ondertussen 4 500 000 leden. De leden van het Duitse leger leggen een persoonlijke eed van trouw aan de Führer af

➤ 19 augustus 1934: grondwettelijke staatsgreep en vestiging van de dictatuur in Duitsland

➤ December 1934: internationaal congres van het fascisme in Montreux: vertegenwoordigers van fascistisch-gezinde organisaties uit 13 landen beslissen om een Fascistische Internationale op te richten.

➤ Februari 1936: electoraal succes van het rexisme in België. De partij Rex, die gesteund wordt door fascistisch Italië, behaalt 11% van de stemmen

➤ 16 februari 1936: het Volksfront wint de verkiezingen in Spanje

➤ Juni 1936: Olympische Spelen van Berlijn

De opkomst van de fascistische stromingen

1.4 Katholieken! Stemt op Van Zeeland!

Terwijl Europa zich bewust wordt van de fascistische dreiging krijgt ook België te maken met extreemrechtse bewegingen in Wallonië en Vlaanderen.

Ik wil de bevolking al een tijdje koste wat kost informeren over deze vloedgolf die Italië, Duitsland en Spanje al overspoeld heeft ... Daarom woon ik een antirexistische optocht bij op het Saint-Lambertplein in Luik. De partij Rex, gesticht door Léon Degrelle, is een volwaardige fascistische partij. Ze beschikt over een eigen militie in zwarte hemden, draagt een racistisch ideeëngoed uit en wil een dictatuur vestigen in België. Het risico dat ze in haar opzet slaagt, is groot. Als we ons niet verzetten, kunnen de fascistieën net als in Duitsland de macht grijpen door mee te doen aan de verkiezingen en de democratie aanwenden om ze vervolgens omver te werpen.

■ Rexisme

De beweging REX werd opgericht door Léon Degrelle in 1935. Vanaf 1936 wint ze aan macht in het parlement. Haar 21 volksvertegenwoordigers klagen systematisch de 'liberale anarchie', het marxisme en het politiek-financiële gekonkel aan. Bij de tussentijdse verkiezingen van Brussel in 1937 wordt haar electorale opmars gestuit door een verbond van alle democratische krachten. In de aanloop naar de oorlog wordt Rex alsmaar nazistischer. Naast Rex bestaan er nog andere extreemrechtse Franstalige bewegingen, zoals het anti-Duitse Légion Nationale.

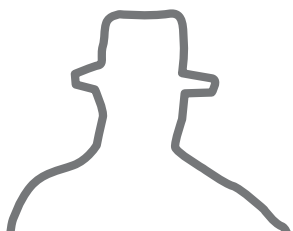
■ VNV en Verdinaso

Vanaf 1931-1932 krijgt het Verdinaso de trekken van een fascistische partij, compleet met nazigroet, uniformen en paramilitaire militie. Voorzitter Joris Van Severen wil een 'Diets rijk' oprichten dat bestaat uit Vlaanderen, Wallonië, Frans-Vlaanderen en Nederland. Nadat Van Severen opgepakt wordt door de Belgische Staatsveiligheid, levert deze hem uit aan Frankrijk, waar hij in mei 1940 door Franse soldaten wordt gefusilleerd. De pro-nazistische leiders en militanten slaan vervolgens de handen ineen met het VNV, dat een onafhankelijk Vlaanderen wil oprichten binnen een nieuw Europa. Het Vlaams Blok wordt vandaag beschouwd als de ideologische erfgenaam van het VNV.

■ Belgisch antifascisme

Vanaf 1933 ontstaat in België een sterke antifascistische en unitaire stroming (in de aard van het Frente Popular) waar de Communistische partij heel wat voordeel uit haalt. De onvolledige unie van links België, de BWP en de CP, leidt tot de oprichting van een socialistisch-communistisch coördinatiecomité in februari 1937. Dit comité zet vooral acties op om steun te bieden aan de Spaanse republikeinen. Hieruit ontstaan verschillende antifascistische comités.

- ▶ 17 juli 1936 : opheffing van het Spaanse 'Leger van Afrika' (Ejército de África) en uitbreken van de Spaanse burgeroorlog
- ▶ 02 augustus 1936 : Frankrijk is voorstander van een non-interventiebeleid, maar Duitsland en Italië blijven de Spaanse rebellen steunen.
- ▶ Oktober 1936 : de eerste hulp aan de Spaanse republikeinen arriveert uit de Sovjet-Unie en de Internationale Brigades worden opgericht
- ▶ 11 april 1937 : tussentijdse verkiezing in Brussel tussen Degrelle en Paul van Zeeland. Deze laatste wordt gesteund door alle andere politieke partijen en door kardinaal van Roey. Degrelle verliest de verkiezingen en behaalt slechts 19% van de stemmen.
- ▶ 26 april 1937 : bombardement op Guernica door het Duitse leger
- ▶ Juli 1937 : de Italiaanse socialisten en communisten komen bijeen in Lyon om er een pact van gezamenlijke actie tegen het fascisme te ondertekenen
- ▶ 12 maart 1938 : Duitsland annexeert Oostenrijk (de 'Anschluss')
- ▶ 29-30 september 1938 : Verdrag van München
- ▶ 15 november 1938 : de Internationale Brigades trekken zich officieel terug uit Spanje
- ▶ 28 maart 1939 : de aanhangers van Franco trekken Madrid binnen
- ▶ 1 april 1939 : Franco kondigt de capitulatie van het republikeins leger aan
- ▶ Mei 1939 : Duitsland en Italië ondertekenen het Staalpact
- ▶ April 1939 : neergang van het rexisme (4,5% van de stemmen)
- ▶ Augustus 1939 : niet-aanvalsverdrag tussen nazi-Duitsland en de Sovjet-Unie

Het verzet tegen de bezetter

2.1 Op grond van de bevoegdheden toegekend door de militaire bevelhebber, wordt voor België verordend ...

Daar sta ik dan, mijn beurt af te wachten voor een beetje soep, in deze eindeloze wachtrij. Sinds de invasie van mijn land ondergaan we de ene ontbering na de andere. Gelukkig worden er hulporganisaties opgericht om de bevolking een magere troost te bieden. Er worden ook voedselbonnen en rantsoenkaarten uitgedeeld. Als journalist heb ik verslag uitgebracht over de belangrijke momenten in de aanloop naar de oorlog door Duitsland en waarschuwde ik voor de gevaren van het nazisme. Wat er nu gebeurt, verbaast me niet echt, maar deze dagelijkse vernederingen en al deze inbreuken op onze vrijheid maken me woest!

Ik heb gehoord dat het verzet zich organiseert. Ik ben me bewust van de risico's, zowel voor mezelf als voor de bevolking, maar ik kan niet aan de zijlijn blijven staan. Ik beschouw het als mijn plicht om 'nee' te zeggen.

■ Uitbreiding van nazi-Duitsland

In september 1939 valt Duitsland Polen binnen. Groot-Brittannië en Frankrijk verklaren de oorlog aan Hitler, die tot dan de tijd had om een machtig leger uit te rusten en zijn banden met Italië en Japan aan te halen. Daarnaast tekende hij ook een niet-aanvalsverdrag met de Sovjet-Unie. Door een snelle invasie (Blitzkrieg) weet hij in een mum van tijd een groot deel van West-Europa te bezetten.

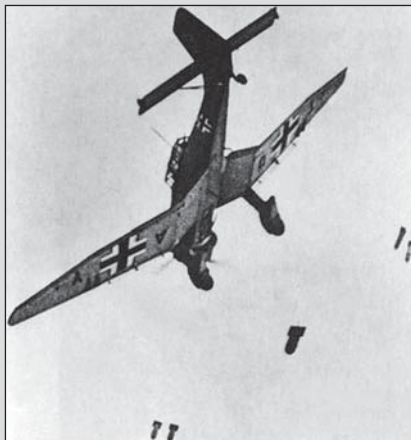
■ Capitulatie

Sinds 1936 was koning Leopold III een voorstander van een neutraal België en weigerde hij militaire steun te verlenen aan Frankrijk en Engeland. Maar op 10 mei 1940 lanceert Hitler een groot offensief en valt hij ons land binnen. Na enkele dagen schieten de 'geallieerde' troepen het Belgische leger te hulp. Dat laatste ziet zich echter genoodzaakt steeds verder terug te trekken na de doorbraak van de tanks van generaal Heinz Guderian op 15 mei in Sedan. Op aansturen van de koning geeft het leger zich over, waardoor een front van 50 kilometer plots open komt te liggen. De Belgische regering in ballingschap, het Verenigd Koninkrijk en een deel van de Belgische bevolking, reageren hevig tegen "het verraad van Leopold".

■ Dagelijks leven

Tijdens de bezetting is het culturele aanbod pover en gecensureerd. De vrijheid van beweging en het recht op staken worden gekortwiekt. De bezetter controleert of er geluisterd wordt naar niet-Duitse radiozenders en de pers en media staan onder Duits toezicht. De meeste transportmiddelen worden opgevorderd door de bezetter. Er wordt een rantsoenering ingevoerd en voedingsmiddelen zijn verkrijgbaar in ruil voor voedselbonnen. Enkel goeie mensen kunnen zich bevoorraden op de zwarte markt, waar er woekerprijzen gelden. Om de bevolking te helpen worden er verschillende hulpacties op het getouw gezet. Uit deze vele solidariteitsacties blijkt dat het verzet stilaan groeit.

- 01 september 1939: de invasie van Polen luidt het begin van de Tweede Wereldoorlog in
- 03 september 1939: Engeland en Frankrijk verklaren de oorlog aan Duitsland
- 09 november 1939: moordpoging op Hitler door Johann Georg Elser
- 1940: de Italiaanse Fascistische Nationale Partij telt 2 500 000 leden
- 10-28 mei 1940: invasie en nederlaag van België
- 10 juni 1940: Italië trekt ten oorlog aan de zijde van Duitsland
- 22 juni 1940: Maarschalk Pétain vraagt om wapenstilstand. Frankrijk wordt verdeeld in twee zones, een vrije en een bezette zone
- Juli 1940: oprichting van de Vichy-republiek in vrij Frankrijk
- Augustus 1940: begin van de slag om Engeland
- 24 oktober 1940: ontmoeting tussen Pétain en Hitler in Montoire

Het verzet tegen de bezetter

2.2 Entre la rue Didot et la rue de Vanves

Net als vele anderen ben ik opgeroepen door de militaire overheid. Naar verluidt heeft Duitsland mij nodig als arbeidskracht. Ik weiger te gehoorzamen aan de oproep tot verplichte werkdienst. Gelukkig kan ik me verbergen met de hulp van het verzet. Vandaag ben ik getuige van een verzetsactie tegen het vertrek van een groep van het Waals Legioen. We zijn allemaal woedend op deze 'zwarten', die collaboreren met de Duitsers en ten strijde trekken tegen de bolsjewieken aan het Oostfront. Ik ga hier niet met mijn duimen zitten draaien en de plannen van deze 'verraders' zomaar laten doorgaan. Voor mij is het duidelijk. Ik wil mijn steentje bijdragen aan diegenen die in de schaduw vechten voor vrede en vrijheid. Ik walg van het geweld en de oorlog, maar wat anders kan ik doen dan me aansluiten bij de gewapende strijd?

■ Verplichte Werkdienst en hulp aan werkweigeraars

De Verplichte Werkdienst wordt ingevoerd in oktober 1942. Deze ordonnantie is in de eerste plaats een bewijs dat de oproep tot vrijwillige werkdienst voor buitenlanders in Duitsland een mislukking is. Bijna 200 000 Belgen worden gedeporteerd en ingezet als arbeidskrachten in de Duitse oorlogsindustrie. Vaak werken ze er in moeilijke omstandigheden. Al snel doen zich de eerste gevallen van werkweigering voor. Tienduizenden personen ontsnappen aan de verplichting door zich terug te trekken in de clandestiniteit en dragen soms actief bij tot het verzet. De militaire bezettingsoverheid zet een heuse kloppacht op naar werkweigeraars. Velen van hen worden gearresteerd (meer dan 25 000 in 1944) en opgesloten. Tegelijkertijd wordt de hulp aan werkweigeraars alsmā efficiënter en gaat er een nooitgeziene golf van solidariteit door de Belgische samenleving.

■ Collaboratie

Sommige Belgen kiezen ervoor samen te werken met de bezetter. Leden van gemeentebesturen, industriēlen, leiders van extreemrechtse partijen, mannen, vrouwen ... beslissen om te collaboreren met de bezetter, gekneld tussen hun burgerplicht en de dagelijkse strijd om te overleven. Dit gaat van het klikken van joden tot de indiensttreding in het Duitse leger of de aansluiting bij pronazistische organisaties. Na de oorlog veroordeelt de Belgische regering 53 000 collaborateurs (0,64% van de bevolking).

➤ 22 juni 1941: operatie Barbarossa: Duitsland valt de Sovjet-Unie aan

➤ Oktober 1941: het grote offensief tegen Moskou mislukt

➤ 7 december 1941: Japanse aanval op Pearl Harbor. De VS verklaren de oorlog aan Japan en Duitsland

➤ 7 december 1941: maarschalk Keitel ondertekent het Nacht und Nebel-decreet, waarbij de Duitsers personen die misdaden begaan tegen het Reich spoorloos doen verdwijnen

➤ 18 januari 1942: in een geheim akkoord verdeelen Duitsland, Japan en Italiē de wereld onder elkaar

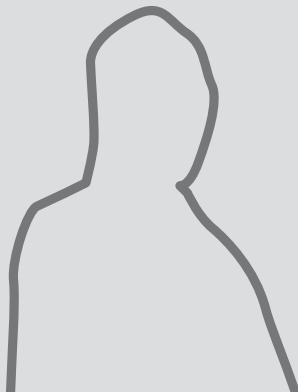
➤ 20 mei 1942: inwerkingtreding van het Harrisplan: systematische bombardementen op Duitsland door de Royal Air Force

➤ 4 juni 1942: de slag om Midway, grote overwinning van de VS in de Stille Oceaan

➤ September 1942: begin van de slag om Stalingrad

➤ November 1942: landing van de geallieerden in Noord-Afrika

➤ 20 januari 1943: in Frankrijk richt de Vichy-republiek de Milice française op, een paramilitaire eenheid die de Duitsers steunt

Het verzet tegen de bezetter

2.3 ...-

We verbergen ons in het Franse struikgewas, de 'magnis' en steeds meer mensen sluiten zich bij ons aan om de wapens op te nemen tegen de bezetter. Gisteravond nam ik samen met andere leden van mijn groep deel aan een grootschalige actie. We hebben een bevoorradingsstrein met wapens uit Duitsland doen ontsporen. Ik was erg bang, maar dit konvooi zal alvast nooit op zijn bestemming raken. Wel vrees ik dat er veel wraakacties zullen volgen. De Duitsers zullen ons hier weer aansprakelijk voor stellen. Ook onder de bevolking zijn er mensen die willen dat het verzet onschadelijk gemaakt wordt. Dat is toch onbegrijpelijk! Ik blijf ervan overtuigd dat we de vijand moeten blijven verzwakken door zoveel mogelijk sabotageacties te ondernemen opdat deze oorlog zo snel mogelijk voorbij is. Hoe lang zullen we het nog volhouden?

■ Netwerken, missies en figuren

Om te strijden tegen de bezetter en de collaboratie richten mannen en vrouwen van alle politieke en filosofische strekkingen clandestiene verzetsgroepen op. Ze specialiseren zich in bepaalde activiteiten en missies: ontsnapningsnetwerken, hulp aan werkweigeraars, inlichtingenvergaring, sluikpers, verbergen van kinderen en hulp aan joden, guerrilla-activiteiten, diverse sabotageacties, administratief verzet, gewapende of moordacties ...

Sommigen verrichten heuse heldendaden in deze schaduwoorlog.

■ Vrouwen

Vrouwen vormen een essentieel onderdeel van het verzet, hoewel hun rol niet dezelfde erkenning krijgt als die van de mannen, zelfs niet in de periode vlak na de oorlog. Verbindingsagentes, maatschappelijk assistentes, secretaresses of verzorgsters. De aanwezigheid van vrouwen in deze clandestiene netwerken speelt een doorslaggevende rol.

■ Joden

Voor al de joden vormen het mikpunt van de barbaarse daden van de nazi's. Ondanks de alomtegenwoordige vernederingen en vervolgingen behouden ze hun overlevingsinstinct en verzetsmentaliteit. In heel Europa sluiten joden zich aan bij de geallieerde legers of verzetsbewegingen. Velen onder hen zullen individuele of collectieve heldendaden verrichten.

› 21 juni 1943: de Franse verzetsman Jean Moulin wordt gearresteerd. Hij wordt gefolterd door de nazibeaute Klaus Barbie in Lyon

› Juli 1943: de geallieerden landen in Sicilië

› 26 juli 1943: Mussolini wordt gearresteerd

› 8 september 1943: Italië ondertekent de wapenstilstand met de geallieerden

› 12 september 1943: bevrijding van Mussolini door de SS

› 23 september 1943: stichting van de Italiaanse Sociale Republiek in Salò

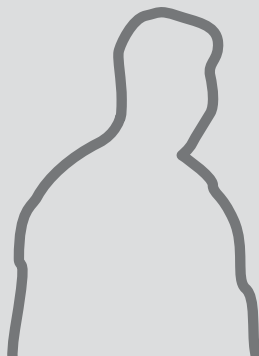
› 28 november 1943: conferentie van Teheran met Roosevelt, Churchill en Stalin

› Januari 1944: Elias, opvolger van De Clercq bij het VNV, heeft een ontmoeting met Himmler en verneemt dat Vlaanderen geannexeerd zal worden door het Reich

› 06 juni 1944: landing van de geallieerden in Normandië

› 20 juli 1944: mislukte aanslag op Hitler door Claus von Stauffenberg

› 30 juli 1944: het decreet 'Nacht und Nebel' word vervangen door het decreet 'Terreur en sabotage'. De Nacht- und Nebelgevangenen worden overgebracht naar concentratiekampen

Het verzet tegen de bezetter

2.4 Toen ze mij kwamen halen, was er niemand meer, die nog protesteren kon.

Iemand heeft me verklikt en ik wordt aangehouden door de Gestapo. Ik beland in de gevangenis van Verviers en word vervolgens overgebracht naar de citadel van Luik. Daar zal ik dagenlang gefolterd worden. Ik heb er enkele tanden en heel wat bloed verloren. Ondertussen was ik uitgegroeid tot een zeer gezocht lid van het verzet. De informatie waarover ik beschikte, was van zeer groot nut voor de nazi's. Ondanks de foltering en de schrijnende omstandigheden waarin ik gevangen gehouden wordt, zijn mijn beulen er niet in geslaagd me te breken. Ik weet dat ik net zoals andere kameraden die mij voorgaen zijn, gedeporteerd wordt naar een onbekende plek, zonder proces en zonder dat ik mijn familie kan waarschuwen. Dit wordt zo opgelegd door een nazidecreet. Ik weet dat ik in de 'nacht en de nevel' zal verdwijnen.

■ Arrestatie

Heel wat partizanen worden gevat en opgesloten in gevangenschappen die ingericht werden door de nazi's: de Dossinkazerne in Mechelen, het fort van Breen-donk of Huy, de citadel van Luik, of de Gestapo-kelders in de Louizalaan 347 in Brussel. Na onder-vraging en foltering worden sommigen ter plaatse gefusilleerd of overgebracht naar de kampen des doods. In zeldzame gevallen weten ze te ontsnap-pen. Het verzet heeft 17 000 leden verloren. Zowel de Duitsers als de collaborateurs beschouwden hen als terroristen.

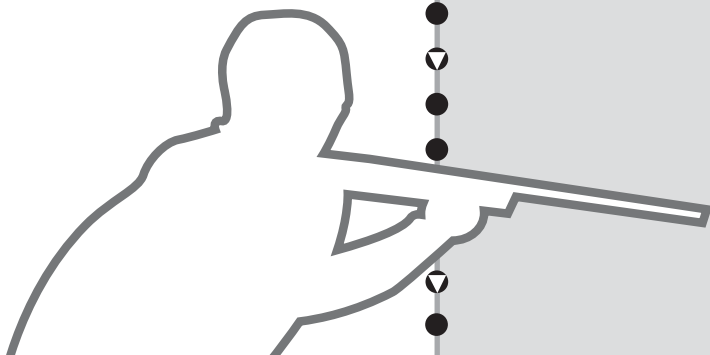
■ Plaatsen

In 1940 wordt de oude citadel van Luik opnieuw in gebruik genomen als gevangenis en executieplaats voor verzetslui en krijgsgevangenen. Er worden een aantal Russische militairen opgesloten en geëxecu-teerd. De Duitsers vormen het fort van Breendonk om tot een internerings- en sorteringskamp voor joden en verzetslui. De Dossinkazerne wordt een transitkamp van waaruit joden naar Auschwitz gede-porteerd worden in goederenwagons.

■ Nacht und Nebel

"Nacht und Nebel" is een Duitse uitdrukking die Wilhem Keitel, het hoofd van de Wehrmacht, over-neemt uit een opera van Wagner als benaming voor een decreet dat bedoeld is om familieleden van ver-zetsleden en de bevolking te intimideren en te ter-roriseren. Iedereen die verdacht wordt van sabotage moet verdwijnen in de 'Nacht en de Nevel', zonder proces en zonder sporen achter te laten.

- 31 juli 1944: de verzetsgroep van Vercors wordt vernietigd door de Duitse troepen
- 03 september 1944: bevrijding van Brussel
- ▼ ➤ Oktober 1944: conferentie van Moskou. Churchill en Stalin verdelen de Balkanlanden onder elkaar
- 16 december 1944: Duits tegenoffensief in de Ardennen (het 'Ardennenoffensief')
- 04-11 februari 1945: conferentie van Jalta
- ▼ ➤ 25 april 1945: einde van de oorlog in Italië en aansluiting van het Amerikaanse en Russische leger in Torgau
- 28 april 1945: Mussolini en zijn maîtresse Claretta Petacci worden in Dongo door partizanen geëxecuteerd
- 30 april 1945: zelfmoord van Hitler en Eva Braun
- ▼ ➤ 8 mei 1945: Duitsland geeft zich over

De concentratiekampen

3.1 Ils étaient vingt et cent, ils étaient des milliers.

Van de rit naar het concentratiekamp in een verzegelde wagon houd ik enkel een gevoel van verschrikking over. Drie dagen zonder eten of drinken. Drie dagen leven als beesten, met een emmer die dienst deed als toilet voor iedereen die samen met mij opgepropt zat in de wagon. Het was slijkheet, dan weer ijskoud, de slaap vatten was onmogelijk en rondom ons stierven mensen rechtopstaand, waarna hun dode lichamen de hele reis bij ons in de wagon bleven liggen. Bij aankomst werden we uit de wagons gejaagd door SS'ers met blaffende honden. Al meteen werden we verplicht om onze kleren uit te trekken en een douche te nemen. Nadat ze ons hoofd en lichaam geschoren hadden, hebben ze ons gedesinfecteerd met een bijtend product. Vervolgens werd onze nieuwe naam getatoveerd op onze arm en kregen we blauwwitte lappen als kleding. We zijn 'Häftlinge' geworden. In de ogen van de SS'ers zijn we niet langer mensen, maar beesten, die nog maar een paar Reichsmark waard zijn. Voor dat bedrag worden we uitgeleend aan de fabriek, waar we moeten werken als slaven.

■ Definitie

Een concentratiekamp is een haastig aangelegd terrein met weinig voorzieningen, vaak hermetisch afgesloten van de buitenwereld, waar een groot aantal als gevaarlijk of hinderlijk bestempelde mensen wordt vastgehouden in mensonwaardige omstandigheden. Het voornaamste doel van een concentratiekamp is om personen die om politieke, raciale of sociale redenen als verdacht of gevaarlijk beschouwd worden uit de samenleving te weren. Om elke vorm van verzet in de kiem te smoren worden ze opgesloten door het regime, zelfs zonder een misdaad begaan te hebben, en zonder enige vorm van proces.

■ Economische functie

Aanvankelijk wordt er niet gewerkt in de kampen, hetzij dan om de gevangenen te verzwakken en uit te putten, zodat ze gemakkelijker moreel gekraakt kunnen worden. De nazikampen waren aanvankelijk niet bedoeld als productieplaatsen. Het werk diende enkel als straf en voor heropvoeding. Pas na 1937 en vooral tijdens de oorlog wordt dwangarbeid een economische prioriteit voor het Reich. Vanwege het permanente karakter van de kampen zien deze zich geleidelijk aan verplicht om economisch rendabel te worden.

■ Interne hiërarchie

De SS'ers vertrouwen de praktische en dagelijkse organisatie van het kamp toe aan een groep streng geselecteerde gevangenen. Zelf treden de SS'ers enkel op als wachters aan de poorten van de hel. Dergelijke functionele gevangenen, die 'Prominenz' genoemd worden, staan in voor het gewone beheer van het kamp. Terwijl buiten het kamp de SS-bewakers heer en meester zijn, worden zij de absolute heersers binnen de muren van het kamp. Deze hybride klasse van gevangenen-bedienden vormt de basis van de nazi- of sovjetkampen en is er tevens het meest onrustwekkende onderdeel van. Het is een grijze zone, met onduidelijke grenzen, die tegelijk de beide kampen van meesters en slaven van elkaar scheidt en met elkaar verbindt".

- 20 maart 1933: officiële oprichting van de eerste concentratiekampen in Duitsland. SS-leider Himmler organiseert een persconferentie voor de opening van het Konzentrationslager van Dachau, in de buurt van München.
- ▼ ➤ 30 mei 1933: de Volkenbond veroordeelt het anti-joodse beleid van Duitsland
- 28 juni 1935: homoseksualiteit wordt bestraft met 10 jaar dwangarbeid en levenslange opsluiting
- 15 september 1935: de rassenwetten van Nürnberg
- 12 juli 1936: bouw van het kamp Sachsenhausen
- 16 juli 1936: oprichting van het zigeunerkamp Marzahn, ten oosten van Berlijn
- ▼ ➤ Juli 1937: aanleg van concentratiekamp Buchenwald
- 03 mei 1938: opening van het kamp Flossenbürg
- 08 augustus 1938: eerste gevangenen vastgehouden in het kamp Mauthausen
- 25 oktober 1938: publicatie van het rassenmanifest in Italië
- ▼ ➤ 09 november 1938: Kristallnacht: grootschalige vervolgingsactie tegen joden naar aanleiding van de moord op de Duitse diplomaat Von Rath in Parijs door een jonge jood van 17 jaar
- 17 november 1938: eerste racistische en antisemitische maatregelen ingevoerd in Italië
- 15 mei 1939: oprichting van het vrouwenkamp Ravensbrück
- 02 september 1939: oprichting van het kamp Stutthof in de buurt van Gdansk (toen Danzig)
- ▼ ➤ 21 september 1939: politiehoofdman Reinhard Heydrich geeft het bevel om de joden in de geannexeerde gebieden bijeen te brengen in getto's, dicht bij de treinstations
- 27 september 1939: oprichting van de RSHA (overkoepelende veiligheidsdienst van het Reich), die onder leiding stond van Heydrich en Eichmann
- Oktober 1939: begin van het "Euthanasieprogramma", ook bekend onder de naam 'Aktion T4' waarmee de nazi's alle geesteszieken wilden uitroeien
- ▼ ➤ 17-19 december 1939: de eerste Poolse geesteszieken worden omgebracht in een mobiele gaskamer
- Februari 1940: oprichting van het getto van Lodz, dat 'geliquideerd' wordt in augustus 1944
- 20 april 1940: de Poolse, Franse en Britse regering stellen een gezamenlijke verklaring op waarin ze de 'wrede behandeling van joden in Polen' aanklagen
- 20 mei 1940: aankomst van de eerste Duitse gevangenen in Auschwitz I. De 728 eerste Poolse kampbewoners arriveren in juni
- ▼ ➤ Juni-september 1940: protest van geestelijken tegen euthanasie

De concentratiekampen

3.2 If I'd been born in 1917 in Leidenstadt, would I have been a better or worse man

De appelpplaats is immens. Ze is ongeveer 500 m lang. Elke avond worden zowel de doden als de levenden geteld door de Duitsers. Soms, wanneer een gevangene de groet verkeerd uitbrengt, of de bewakers zich willen vermaken, laten ze ons urenlang in houding staan. Een keer moesten we 18 uur lang blijven staan. Het is hier erg zwaar. We worden nog slechter behandeld dan beesten. Het werk is slopend. Elke dag sterven er tientallen medegevangenen van alle nationaliteiten. Mijn werkdag duurt 10 tot 15 uur per dag. Met houten sandalen aan mijn voeten vervoer ik stenen die tot 50 kg kunnen wegen. Het eten is schaars, van vieze soep met soms een homp brood en in zeldzame gevallen een sneetje worst. Ik weet niet of ik dit tempo nog lang volhoud. Ik voel me alsmaar zwakker worden en elke klap die ik krijg, brengt me dichterbij mijn dood. De gevangenen trachten elkaar te helpen, maar het meest is laag. Ik ga proberen de moed erin te houden.

■ Dagelijks leven

Het leven in de kampen wordt geregeld door algemene richtlijnen. Maar elk kamp heeft zijn eigen bijzonderheden die variëren naargelang het seizoen.

Een typische dag van een gevangene ziet er zo uit: in de zomer worden we van maandag tot zaterdag gewekt om 4 u. Daarna volgt het appel. De werkdag duurt van 6 tot 18 u. met een pauze tijdens de middag. Vervolgens weer appel en verdeling van de maaltijd. In de winter staan we op om 5.15 u. Het werk begint bij zonsopgang en duurt tot zonsondergang. Het dagrantsoen dat de gevangenen van de nazi's krijgen volstaat niet om te overleven. De gevangenen zijn verplicht om zich te organiseren om een extra portie te ontvangen.

■ Shoah

In 1942 beslissen de nazi's op de Wannseeconferentie om het 'jodenprobleem definitief op te lossen'. Dit is de zogenaamde Endlösung, een programma bedoeld om de joden systematisch uit te roeien. Het ging dan om zowel mannen, vrouwen als kinderen. Hiervoor combineren de nazi's drie beproefde werkwijzen: het systeem van de concentratiekampen, dat de geheimhouding garandeert; de 'verplichte emigratie', die model stond voor de deportatie; en het ombrengen door koolstofmonoxidevergiftiging als technisch model voor de gaskamers. De joden werden eerst samengebracht in wijken, getto's genoemd. Vervolgens werden ze naar een van de vernietigingskampen gestuurd: Belzec, Sobibor, Treblinka en Chelmo, of een van de twee gemengde kampen Auschwitz en Majdanek. Bij de Endlösung lieten tussen de 5 en 6 miljoen joden het leven.

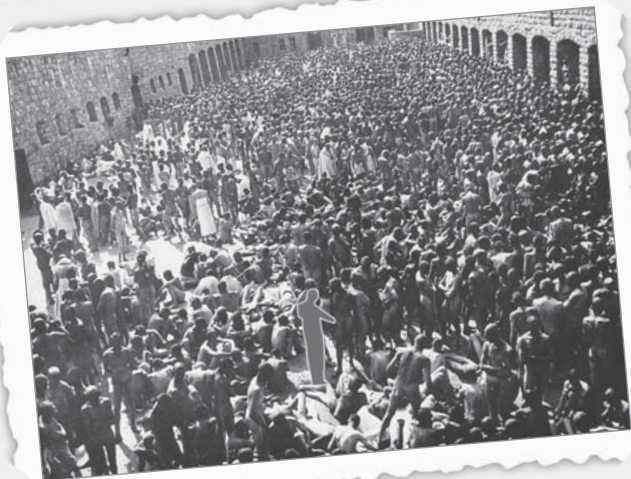
■ Medische experimenten

De SS gebruikt de gevangenen in concentratiekampen als proefkonijnen voor pseudomedische proeven. In de meeste kampen worden hiervoor een aantal blokken specifiek ingericht. De proeven worden uitgevoerd door artsen van het Instituut voor Hygiëne van de Waffen SS, met de medewerking van farmaceutische bedrijven. De SS'ers verkopen ook menselijke proefkonijnen aan privébedrijven.

- 04 juni 1940: Neuengamme wordt een concentratiekamp
- 20 september 1940: Breendonk wordt een internerings- en doorgangskamp
- 28 oktober 1940: inwerkingtreding van de eerste anti-joodse wetten in België
- 02 januari 1941: Heydrich, hoofd van de staatsinlichtingendienst, deelt de concentratiekampen in volgens hun mate van strengheid: 1. Dachau, Sachsenhausen, Auschwitz, 2. Buchenwald, Flossenbürg, Neuengamme, 3. Mauthausen
- 25 februari 1941: Februaristaking in Nederland uit solidariteit met de joden die aangehouden werden in Amsterdam
- Maart 1941: De RHSA en het Duitse leger komen overeen welke taken de Einsatzgruppen moeten uitvoeren. De Einsatzgruppen waren paramilitaire organisaties die ingezet werden in het zog van het Duitse leger
- 01 maart 1941: tijdens een bezoek aan Auschwitz beslist SS-leider Himmler om het concentratiekamp uit te breiden (Birkenau, Buna, enz.)
- Mei 1941: oprichting van het kamp Natzwiller-Struthof
- Mei 1941: Gross-Rosen wordt een concentratiekamp
- 17 juli 1941: in een richtlijn beveelt de Gestapo aan de Einsatzgruppen om alle joden te doden
- Augustus 1941: het hoofd van de dienst Hygiëne van de SS beveelt Himmler de gaskamers aan als massauitroeingsmethode
- 24 augustus 1941: het uitvoeren van euthanasie op geesteszieken wordt officieel stopgezet, maar de praktijk blijft nog bestaan in de kampen
- September 1941: de afdeling autobediensvervoer van de RSHA wordt opgedragen mobiele gaskamers in te richten op vrachtwagens. Radio Moskou meldt dat de nazi's plannen hebben om de joden uit te roeien in de door hen bezette gebieden.
- 03 september 1941: de eerste proef met vergassing door middel van het gas Zyklon B op krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie in Block 11 van Auschwitz
- 29-30 september 1941: slachtpartij van Babi Yar: 33 770 joden worden vermoord
- 10 oktober 1941: het getto van Theresienstadt wordt ook een doorgangskamp
- Oktober 1941: opening van het kamp van Majdanek
- November 1941: de mobiele gaskamers worden voor het eerst uitgetest in concentratiekamp Sachsenhausen
- November 1941: bouw van het vernietigingskamp van Belzec
- 08 december 1941: opening van het vernietigingskamp van Chelmo en eerste massale uitroeiing van joden en zigeuners in mobiele gaskamers
- Januari 1942: radiotoespraak van Thomas Mann op de BBC waarin hij bericht over de vergassing van joden door de nazi's

De concentratiekampen

3.3 De lente kunnen we niet tegenhouden

Ik voel me steeds slechter en zonder de hulp van enkele van mijn lotgenoten denk ik dat het niet lang meer zal volhouden. De omstandigheden waarin we vastgehouden worden zijn onmenselijk en ik zie elke dag mensen doodvallen voor mijn voeten. Toch groeit er een sprankeltje hoop. Er wordt een klein verzetsnetwerk opgericht. Het bestaat uit politieke gevangenen. 's Nachts worden er geheime vergaderingen gehouden. Hun doel is om zoveel mogelijk gevangenen te helpen overleven. De verzetslui geven ons wat extra eten, ze verbergen documenten, verzorgen geworden. Maar ze bieden vooral troost en hoop door er te zijn voor de tientallen gedeporteerden waaronder mezelf. Dankzij hun inspanningen slagen we erin om vol te houden.

■ Verzet in de kampen

Om weerstand te bieden in een concentratiekamp moet je in de eerste plaats zien te overleven. Je moet een bevoorrechte positie bekleden waarbij je niet omkomt van de honger en niet tewerkgesteld wordt in een werkcommando. Je moet je andere medegevangenen willen helpen en blijven hopen dat je het kamp op een dag zal verlaten. Het eerste doel van de verzetsgroepen is het verbeteren van de leefomstandigheden in het kamp. Daarnaast moest de wereld ook op de hoogte gebracht worden van wat er plaatsvond in het kamp, vooral dan het vermoorden van mensen op grote schaal.

■ Joods verzet

Zelfs in de gaskamers zijn er daden van verzet. Zo kwamen op 23 september 1943 een aantal joden in opstand in Birkenau. Een van hen slaagde erin een SS'er te doden. In Treblinka slaagde een verzetsgroep er op 2 augustus 1943 in de wapenkamer te openen en brand te stichten. Meer dan honderd gevangenen ontsnappen, waarvan 52 voorgoed. In Auschwitz slaagde een Sonderkommando (gevangenen die in de gaskamers werkten) erin om drie SS'ers te doden, 12 te verwonden en een verbrandingsoven op te blazen. Helaas overleefde geen van de gevangenen deze verzetsdaad.

■ Mauthausen

Net als 7000 van zijn landgenoten wordt de jonge Francisco Boix na zijn deelname aan de Spaanse burgeroorlog en verbanning uit Spanje naar het concentratiekamp van Mauthausen gestuurd. Omdat hij zich opgeeft als fotograaf, wordt hij ingelijfd bij de Identificatiedienst van de SS, die foto's neemt van de gevangenen voor de administratie van het kamp. Boix slaagt erin 2000 negatieven uit het kamp te smokkelen. Deze foto's zouden later gebruikt worden als bewijsstuk om nazi's te veroordelen op het proces van Nürnberg. Dit is een van de vele daden van verzet in de kampen.

- 20 januari 1942: op de Wannseeconferentie beslist de nazitop om het "jodenprobleem definitief op te lossen"
- Februari 1942: start van de massale uitroeiing van joden in de gaskamers van Auschwitz
- Mei 1942: installatie en inbedrijfsstelling van de gaskamer in Birkenau (Bunker I). Bunker II treedt de maand erop in werking
- Mei 1942: opening van de kampen Treblinka en Sobibor
- 27 mei 1942: de joden in België worden verplicht de davidsster te dragen
- Juni 1942: in radio-uitzendingen op de BBC spreekt de Duitse schrijver Thomas Mann over Mauthausen. De BBC verspreidt ook een samenvatting van een verslag van de Bund (joodse socialistische arbeidersorganisatie uit Polen) over de uitroeiing van joden in Polen
- Zomer 1942: opstand van het Sonderkommando voor vrouwen in Auschwitz. Ze worden allemaal uitgemoord.
- 01 juli 1942: Radio-Londres, de Franstalige radio die uitzond vanuit Londen, bericht over de moorden op Poolse joden en het bestaan van de gaskamers.
- 04 augustus 1942: eerste deportatie van Belgische joden van de Dossinkazerne naar Auschwitz
- 15 en 19 augustus 1942: razzia's op de joden van Antwerpen
- 18 september 1942: verdrag over de 'vernietiging door arbeid' (Vernichtung durch Arbeit)
- 24 november 1942: in een persconferentie deelt het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse zaken mee dat Duitsland een plan heeft om de joden uit te roeien
- November 1942: Jan Karski, koerier van het Poolse verzetsleger, stelt een verslag op over het getto van Warschau en over het vernietigingskamp Belzec. Het rapport wordt overgemaakt aan Roosevelt op 28 juli 1943
- Lente 1943: oprichting van een verzetsorganisatie in Auschwitz
- 07 april 1943: de transporten naar Chelmino stoppen en de vernietigingsinstallatie wordt gedemonteerd
- 19 april 1943: opstand van Warschau en liquidatie van het getto
- 19 april 1943: in België valt het verzet het 10de konvooi met naar Auschwitz gedeporteerde joden aan
- 30 april 1943: het krijgsgevangenenkamp Bergen-Belsen wordt omgevormd tot concentratiekamp
- 22 juni 1943: eerste vergassing in het concentratiekamp Stutthof
- 25 juni 1943: gewapend verzet door de joden in het getto van Czeszochowa
- 08 juli 1943: een document van het Poolse verzet over de uitroeiing wordt voorgelezen op Radio-Londres
- Augustus 1943: in Buchenwald richten gedeporteerden in het geheim een internationaal comité op

De concentratiekampen

3.4 Dat nooit meer!

Sinds een tijdje is de spanning te snijden bij de SS'ers. Ze zijn nerveuzer en voeren veel meer executies uit. Ik heb gehoord dat de geallieerden de kampen bevrijden en dat het einde van de oorlog nabij is. Op een ochtend verplichten de SS'ers alle mensen die er nog toe in staat zijn om naar andere kampen te marcheren. Ik ben ziek en blijf liggen in de verpleegzaal. Versuft ben ik buiten gaan kijken op de appelplaats toen ik in de verte geroep en het geratel van mitrailleurs hoorde. Daarna openden onze bevrijders de poorten. Weinig mensen hadden de kracht om in vreugde uit te barsten. Zelf moet ik in het kamp blijven terwijl de soldaten alles desinfecteren, de zieken verzorgen en ik weer op krachten kom. De verzetsorganisatie helpt de geallieerden met het beheer van het kamp. Het zal weer jaren duren voor ik weer een gewoon leven kan leiden. Waar zijn de nazi's? Wat zal er gebeuren met degenen die gearresteerd werden? Al deze vragen blijven momenteel nog onbeantwoord. Maar het is een goede zaak weer te kunnen proeven van de blauwe lucht en de vrijheid!

■ Dodenmars

Terwijl de geallieerde troepen oprukken, beslissen de nazi's om alle bewijzen en getuigen van hun misdaden uit de weg te ruimen. Ze dwingen de gevangenen om naar kampen in hartje Duitsland te marcheren. Wie niet meekan, wordt ter plaatse geëxecuteerd. In de kampen worden er tal van sadistische daden gepleegd door vluchtende SS'ers. Het verzet, dat op de hoogte is van deze 'dodenmarsen', probeert de evacuatie te beletten. In Dachau slaagt een grote internationale verzetsgroep erin om de lijsten van de gevangenen te doen verdwijnen, waardoor de SS'ers niet meer kunnen nagaan wie er zich allemaal in het kamp bevindt.

■ Bevrijding van de kampen

Wanneer de geallieerden de overbevolkte kampen betreden, worden ze geconfronteerd met duizenden gevangenen die niet meer in staat zijn te praten en compleet verzwakt zijn. "Ik zag een soldaat de ziel uit zijn lijf kotsen en daarna nog een andere. Toen begreep ik het. Ze walgden ervan ons te zien. Ze vonden ons weerszinwend". Zelfs na de bevrijding en de vele inspanningen van de geallieerden om de gevangenen te verzorgen, is de lijdensweg nog niet voorbij. Vaak ontdekken deze ontheemden dat ze huis en familie kwijt zijn.

■ Wat wisten de geallieerden?

Op 2 juni 1942 bericht de BBC voor het eerst over de uitroeiing van de joden. Ze verspreidt de inhoud van een brief van een joodse organisatie die in precieze bewoordingen de slachtpartijen in Galicië in de zomer van 1941 beschrijft. De geallieerde regeringen lijken ervan uit te gaan dat de joden hun lijden overdrijven. De aanwijzingen en bewijzen stapelen zich echter op. Op 17 december 1942 stellen elf geallieerde regeringen een officiële verklaring op waarin ze het uitroeiingsplan veroordelen.

- 02 augustus 1943: opstand in Treblinka
- 23 september 1943: opstand van joden die naar de gas-kamer gestuurd worden in Birkenau
- 30 september 1943: in nummer 39 van het verzetsblad 'Défense de la France' worden foto's gepubliceerd van uitgemergelde gevangenen uit de Sovjet-Unie die in massagraven gegooid zijn
- 14 oktober 1943: opstand in Sobibor
- 19 november 1943: de Poolse verzetsman Jerzy Tabeau ontsnapt uit Auschwitz en zijn verslag bereikt Londen en Washington in het jaar 1944
- 04 april 1944: een Amerikaans verkenningsvliegtuig maakt foto's van Auschwitz
- 07 april 1944: Rudolf Vrba en Alfred Wetzal ontsnappen uit Auschwitz en bezorgen een gedetailleerd verslag over het kamp aan de geallieerde autoriteiten
- 18 juli 1944: vanuit Boedapest stuurt Raoul Wallenberg het 'Protocol van Auschwitz', een verzameling getuigenissen van ontsnapte gevangenen, naar Stockholm
- 24 juli 1944: het Rode Leger komt aan in Maidanek. De Sovjetregering besluit de ontdekking van het eerste concentratiekamp wereldwijd bekend te maken
- 31 juli 1944: vertrek van het laatste konvooi met joden uit Mechelen naar Auschwitz
- 31 augustus 1944: sluiting van het kamp van Breen-donk
- 07 oktober 1944: opstand van het Sonderkommando van crematorium IV in Birkenau-Auschwitz II
- 19 oktober 1944: de Amerikanen en Britten waarschuwen het Reich dat het zijn gevangenen correct moet behandelen
- 28 oktober 1944: het Kommando van Dora, dat onderdeel was van Buchenwald, wordt een afzonderlijk concentratiekamp onder de naam Dora-Mittelbau
- 26 november 1944: Himmler geeft het bevel om te stoppen met het vergassen van gevangenen en om de crematoria van Auschwitz-Birkenau te vernietigen
- 27 januari 1945: bevrijding van Auschwitz door het Rode Leger
- 10-11 februari 1945: opstand van Block 20 in Mauthausen. Slechts 84 van de 400 gevangenen slagen erin te ontsnappen. De anderen worden gedood
- 11 april 1945: wanneer de Amerikanen in Buchenwald arriveren, staat het al onder controle van de gedepor-teerden
- 29 april 1945: terwijl de Amerikanen Dachau bevrijden worden de laatste vergassingssessies uitgevoerd in Mauthausen
- Eind april 1945: de pers begint tal van foto's te publiceren van massagraven die ontdekt werden in Buchenwald, Bergen-Belsen en Dachau. Op de nieuwsbeelden worden gelijkaardige taferelen getoond
- 5 mei 1945: bevrijding van Mauthausen

De plicht tot waakzaamheid

4.1 Ik ben niet verantwoordelijk

Op 20 november 1945 was ik in Nürnberg om het historische proces bij te wonen van de nazileiders die verantwoordelijk waren voor de massale moordpartijen.

Dit nieuwe type van proces bracht alle herinneringen aan de verschrikkingen van de oorlog weer naar boven. Toch vond ik dat ik moest getuigen opdat deze misdaden niet onbestraft zouden blijven.

Vandaag, op 1 oktober, worden de vonnissen uitgesproken. Sommigen van de 24 nazileiders en militairen worden ter dood veroordeeld wegens misdaden tegen de menselijkheid. Ook al ben ik tegen de doodstraf, toch is dit proces een voorbeeld voor de hele wereld en een dreiging voor toekomstige dictators. Dit mag nooit meer opnieuw gebeuren!

■ In Nürnberg

Na de processen van Nürnberg worden andere oorlogsmisdadigers van de nazi's en Japanners vervolgd voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Nog tot vele jaren later vinden er processen plaats tegen de verantwoordelijken van de deportatie en genocide van joden. Eichmann, die in Jeruzalem terechtstaat in 1961, wordt ter dood veroordeeld en opgehangen in 1962. De processen van Klaus Barbie en Maurice Papon vinden plaats in Frankrijk.

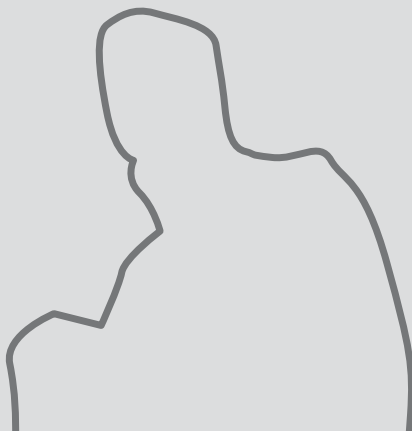
■ VN

De VN is een internationale organisatie die boven de doopvont gehouden werd in 1945, met hoofdzetel in New York. Het is de opvolger van de Volkenbond, die opgericht werd door het Verdrag van Versailles in 1919. De VN-lidstaten aanvaarden de verplichtingen van het charter van de Verenigde Naties na te leven. Het doel van de organisatie is om de internationale vrede en internationale veiligheid te vrijwaren en een economische, sociale en culturele samenwerking op te zetten tussen de lidstaten. Het is een instrument dat erop gericht is om de democratie, de mensenrechten en de opkomst van een meer solidaire wereld te bevorderen.

■ Internationale strafrechtbanken en Internationaal Strafhof

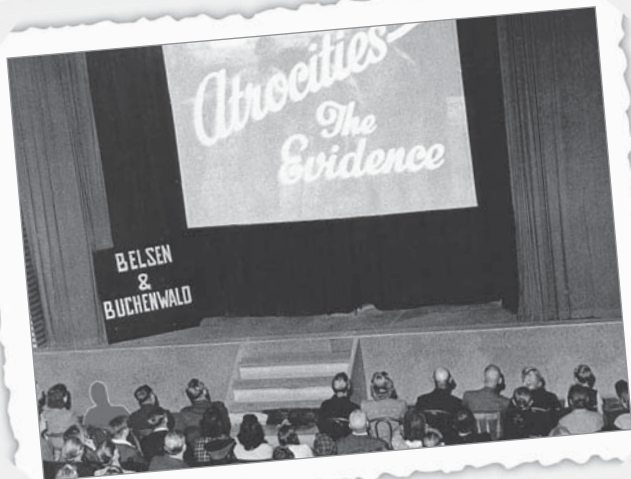
Naar aanleiding van verschillende misdaden op verschillende plekken in de wereld heeft de VN de Internationale Strafrechtbanken opgericht. Deze tribunalen zijn van tijdelijke aard en hebben beperkte bevoegdheden naargelang hun doel: het Joegoslavië-tribunaal (opgericht in 1993) of het Rwanda-tribunaal (opgericht in 1994). In 1998 werd de basis voor het Internationaal Strafhof gelegd. Het trad in werking in 2002 en vormt de eerste permanente instelling met de bevoegdheid om rechtsmacht uit te oefenen over personen voor de ernstigste misdaden met internationale draagwijdte (statuut van het Internationaal Strafhof, art. 1). Het tribunaal is echter enkel bevoegd bij nalatigheid of onwil van de staten.

- Juni 1945: oprichting van de VN
- 06 augustus 1945: atoombomben op Hiroshima en Nagasaki en capitulatie van Japan
- ▼ ➤ 18 oktober 1945: eerste zitting van het Internationaal Militair Tribunaal van Nürnberg
- 1948: invoering van het apartheidsregime in Zuid-Afrika
- Mei 1948: oprichting van de staat Israël
- Oktober 1949: uitroeping van de Volksrepubliek China
- ▼ ➤ Februari 1950: begin van het Mccarthyisme in de VS
- 5 maart 1953: overlijden van Stalin
- September 1954: Ho Chi Minh roept de onafhankelijkheid van Vietnam uit
- ▼ ➤ Februari 1956: geheim rapport van Chroesjtsjov over de goelags van Stalin op het 10de congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie
- Maart 1957: verdrag van Rome: ontstaan van Europa

De plicht tot waakzaamheid

4.2 Nooit meer oorlog! En toch ...

Mijn hele leven lang heb ik de toekomstige generaties willen helpen door te vertellen over het verleden en me toe te leggen op de studie van de geschiedenis. Ik heb altijd zin om "Dat nooit meer!" te roepen, maar ik weet dat er meer nodig is. Wanneer ik zie wat er vandaag nog allemaal gebeurt, vrees ik dat de geschiedenis zich zal herhalen ... Sommige mensen beweren zelfs al dat al deze gebeurtenissen nooit hebben plaatsgevonden en ook in andere landen vonden er nog slachtpartijen en volkerenmoorden plaats (Cambodja, ex-Joegoslavië en Rwanda).

In België worden er voor de eerste maal sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog weer politici van extreemrechtse partijen verkozen. Ik moet me echt meer engageren! Daarom beslis ik om me in te zetten in antifascistische verenigingen.

■ Herdenkingswerk en negationisme

Het herdenkingswerk is een positieve aanpak die de feiten uit het verleden analyseert om verbanden te leggen met het heden en zo te vermijden dat dezelfde fouten gemaakt worden in de toekomst. Deze inspanningen zijn nodig als weerwerk tegen vrijheidsfnuikende mechanismen en ideologieën en tegen de negationistische verklaringen die de aard en omvang van de nazimisdaden willen minimaliseren om het nazisme weer in ere te herstellen.

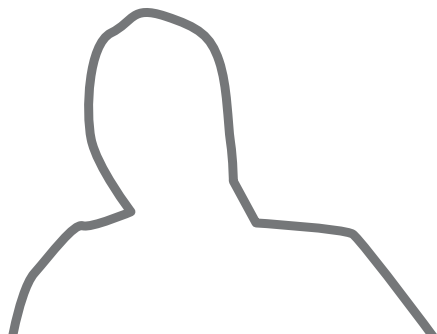
■ Overbrenging van het verleden

Hieronder verstaan we het vrijwillig overbrengen van voorbije of huidige ervaringen aan jongere generaties door iemand die de democratische waarden wil bevorderen. Van zo iemand wordt gezegd dat hij een 'overbrenger van het verleden' is. Dergelijke methoden worden gebruikt met betrekking tot met misdaden zoals volkerenmoord, misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden, maar ook om jongeren te vertellen over verzetsdaden.

■ Verenigingen

Heel wat mensen die ontsnapt zijn uit de nazikampen en andere militanten hebben zich bij dergelijke bewegingen aangesloten om vormen van extremisme te bekampen en ervoor te zorgen dat de misdaden uit het verleden niet vergeten worden. Om hun kennis door te geven maken ze gebruik van uiteenlopende technieken: didactische activiteiten en burgeracties zoals conferenties, debatten, diverse evenementen, reizen, enz. Deze acties zijn noodzakelijk om aan herdenkingswerk te doen en waakzaamheid in het maatschappelijk middenveld te bevorderen.

- Januari 1958: in China zet Mao de 'Grote sprong voorwaarts' in
- Januari 1960: begin van het onafhankelijkheidsproces in zwart Afrika, waaronder ook Belgisch Congo
- April 1961: het proces Eichmann vindt plaats in Jeruzalem
- Augustus 1961: bouw van de Berlijnse Muur
- Mei 1966: begin van de culturele revolutie in China
- April 1967: staatsgreep van de kolonels in Griekenland
- April 1968: moord op Martin Luther King
- Augustus 1968: de Praagse Lente wordt neergeslagen door Sovjettroepen
- Oktober 1971: China treedt toe tot de VN
- 11 september 1973: Pinochet pleegt een staatsgreep in Chili
- April 1974: Anjerrevolutie in Portugal en einde van de dictatuur van Salazar
- April 1975: de rode Khmer grijpen de macht in Cambodja. Begin van de genocide
- November 1975: dood van Franco
- September 1976: dood van Mao

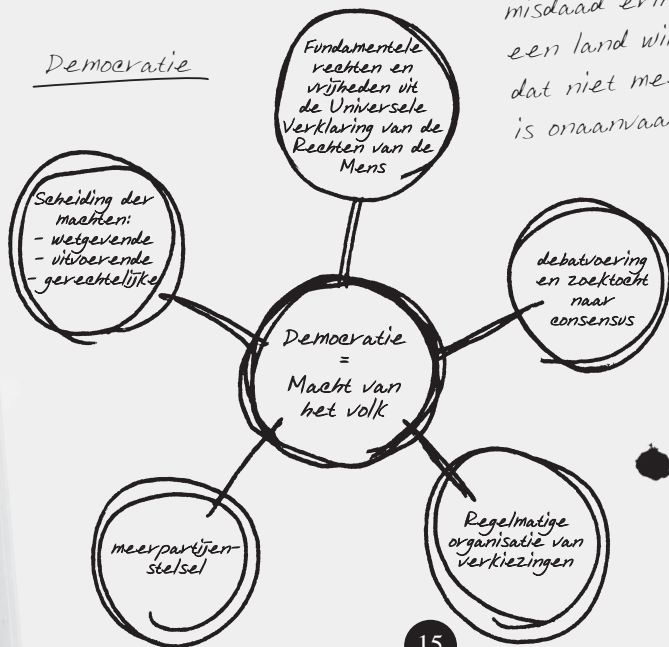
De plicht tot waakzaamheid

4.3 Democratie en uitwassen

Elke dag volg ik de actualiteit en soms word ik ziek van wat ik zie, hoor en verneem. We leven tegenwoordig in een democratie, maar dat neemt niet weg dat er nog steeds heel wat problemen zijn. Zo worden er gesloten centra opgericht om er mensen - mannen, vrouwen en kinderen - op te sluiten wier enige misdaad erin bestaat dat ze een land wilden ontvluchten dat niet meer veilig is. Zoiets is onaanvaardbaar!

Democratie

■ De registratie van Rom in Italië

In 2008 ondernam de Italiaanse regering campagnes voor de registratie van de Rom-bevolking, waarbij overheids-medewerkers langsgingen in de woonwagenkampen om de vingerafdrukken van volwassenen en kinderen te nemen. De campagnes waren er duidelijk op gericht om zigeuners voor te stellen als criminelen als voorwendsel om hen van het grondgebied te verdrijven.

■ Italiaanse artsen opgeroepen om illegalen aan te geven

In 2008 dient de Italiaanse regering in het kader van een wet rond veiligheid een amendement in dat artsen, hoewel ze gebonden zijn aan het beroepsgeheim, de toelating geeft om illegale patiënten aan te geven bij de politie.

■ De Mosquito: een jongerenverjagend geluidssysteem

In 2008 bericht de Belgische pers over het bestaan van een toestel genaamd Mosquito, een toestel dat ultrasone geluidsgolven uitzendt die vrijwel enkel hoorbaar zijn door personen onder de 25 jaar. Het storende geluid wordt gebruikt om jongeren weg te houden van bepaalde plaatsen en zo te voorkomen dat ze 'overlast' veroorzaken zoals lawaai, vuil, vandalisme enz.

■ De ideologie van extreemrechts

- **Januari 1979:** Vietnam valt Cambodja binnen. Val van de Rode Khmer
- **Januari 1979:** Robert Faurisson trekt het bestaan van de gaskamers in twijfel in een column in de Franse Krant Le Monde
- ▼ ➤ **Februari 1979:** islamitische revolutie in Iran. Ayatollah Khomeini grijpt de macht
- **December 1979:** de Sovjet-Unie valt Afghanistan binnen
- **September 1980:** begin van de oorlog tussen Iran en Irak
- **September 1982:** bloedbaden in de Palestijnse vluchtelingenkampen van Sabra en Chatila, in de buurt van Beiroet, door de Libanese falangisten, een christelijke organisatie die banden had met Israël.
- ▼ ➤ **Juni 1989:** bloedbad op het Tienanmenplein in Peking
- **November 1989:** val van de Berlijnse Muur
- **Augustus 1990:** Irak valt Koeweit binnen. Begin van de Golfoorlog
- **Juni 1991:** Joegoslavië valt uiteen. Slovenie en Kroatië roepen de onafhankelijkheid uit
- ▼ ➤ **1992:** oorlog in Bosnië
- **Mei 1993:** oprichting van het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag
- **April 1994:** begin van de genocide op de Tutsi's van Rwanda door de Hutu's
- **Mei 1994:** Nelson Mandela wordt de eerste zwarte president van de republiek Zuid-Afrika
- ▼ ➤ **November 1994:** oprichting van het Rwanda-tribunaal in Arusha in Tanzania
- **Juli 1995 :** bloedbad van Srebrenica in Bosnië door de Serviërs
- **November 1995:** vredesakkoorden van Dayton die de vrede in Servië, Kroatië en Bosnië herstellen
- ▼ ➤ **September 1996:** de taliban grijpen de macht in Afghanistan en stellen een religieuze dictatuur in
- **15 april 1998:** dood van Pol Pot, leider van de Rode Khmer
- **Maart 1999:** luchtaanvallen door de NAVO op de Federale Republiek Joegoslavië
- **Augustus 1999:** onafhankelijkheid van Oost-Timor na een referendum en moordpartijen door Indonesische milities

De plicht tot waakzaamheid

4.4 To resist is to exist!

Tegenover de opkomst van het extreemrechtse gedachtegoed en de gevaren die de democratie bedreigen moeten wij meer dan ooit handelen als verantwoordelijke burgers en steeds waakzamer zijn. Maar ik heb er vertrouwen in. Wanneer ik met mijn kleinzoon spreek, blijf ik hoopvol. Ik was ontroerd toen hij me samen met zijn vrienden voorstelde om een petitie op te starten en vervolgens mee te doen met een manifestatie. Mijn oproep had dus weerklank gekregen: "Jullie, de nieuwe generaties, hebben een rol te vervullen! Het is aan jullie om de fakkel over te nemen en de vrijheden te verdedigen!"

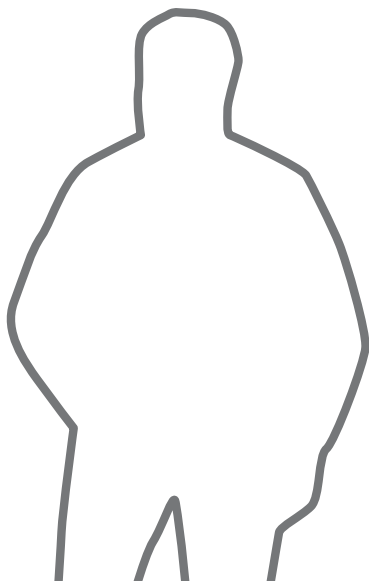

■ Plicht van waakzaamheid

Het is nu belangrijker dan ooit om waakzaam te blijven. We mogen ons niet laten misleiden door zogenaamd democratische en vreedzame woorden die sommigen gebruiken als vermomming voor hun nationalistische en extremistische propaganda. We moeten de verborgen, maar zeer reële betekenis decoderen van sommige zogezegd 'politiek correcte' standpunten, die in feite enkel willen aanzetten tot haat en intolerantie. We moeten onze ogen openhouden voor de gevaren die om de hoek schuilen want "Wie in slaap dommelt in een democratie, zou wel eens kunnen ontwaken in een dictatuur."

■ Mogelijke alternatieven en acties om de democratie te verbeteren

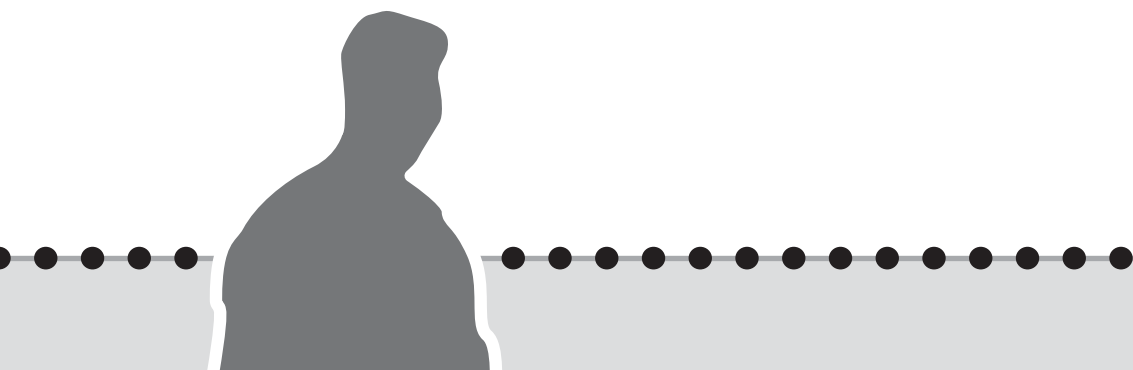
- jezelf informeren (via diverse media)
- als burger participeren aan het democratische verenigingsleven (bv.: wijkverenigingen, ouderraden, buurtfeesten, enz.)
- je politiek engageren bij vakbonden en/of politieke partijen
- de strijd aanbinden tegen racisme, extreem rechts, vormen van discriminatie
- opkomen voor vrede, ontwikkeling, respect voor de mensenrechten
- enz.

- **Januari 2000:** de extreemrechtse partij FPÖ van Jörg Haider treedt toe tot de Oostenrijkse regering
- **Oktober 2000:** tijdens de gemeenteraadsverkiezingen behaalt het Vlaams Blok 33% in Antwerpen
- **Juni 2001:** Silvio Berlusconi wint de Italiaanse parlementsverkiezingen en stelt een regering samen met de extreemrechtse partijen Alleanza Nazionale en Lega Nord.
- **Augustus 2001:** oprichting van speciale kamers in de Cambodjaanse rechtbanken om de misdaden van de Rode Khmer te vervolgen.
- **September 2001:** aanslagen in New York en op het Pentagon
- **Oktober 2001:** de VS bombarderen Afghanistan en ondersteunen de Noordelijke Alliantie tegen de taliban: begin van de oorlog in Afghanistan
- **Februari 2002:** begin van het proces tegen Slobodan Milošević, voormalig president van Joegoslavië, die vervolgd werd voor oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide.
- **21 april 2002:** Jean-Marie Le Pen haalt de tweede ronde van de Franse presidentsverkiezingen
- **01 juli 2002:** oprichting van het Internationaal Strafhof in Den Haag
- **Maart 2003:** begin van de oorlog in Irak
- **Mei 2004:** begin van de oorlog in de provincie Kivu in de Democratische Republiek Congo
- **31 juli 2008:** eerste verschijning van Radovan Karadžić, voormalig leider van de Bosnische Serviërs, op het Joegoslavië-tribunaal
- **11 oktober 2008:** dodelijk ongeval van de Oostenrijkse extreemrechtse politicus Jörg Haider
- **Februari 2009:** begin van het proces van 'Douch', directeur van folterkamp S-21 van de Rode Khmer in Cambodja.

Notities

Handwriting practice lines consisting of 12 horizontal dotted lines.

Notities

Handwriting practice lines consisting of 12 horizontal dotted lines.

Vond je het een interessante tentoonstelling?

Zou je ze in jouw gemeente, vereniging,
school wilenn organiseren?

Voor meer informatie of voor reservaties
kan je al onze tentoonstellingen bekijken op onze website:
www.territoires-memoire.be

of neem contact op met de service projets
expositions@territoires-memoire.be - 04 232 70 08

Met de steun van het Waals Gewest, de Fédération Wallonie-Bruxelles, de cellule de coordination pédagogique Démocratie ou barbarie, de provincie Luik, Liège Province Culture, de stad Luik, het Waals Parlement, Network Research Belgium

CENTRUM VOOR VERZETS EN BURGERSCHAPSEDUCATIE

Boulevard de la Sauvenière 33-35
B-4000 LIÈGE

accueil@territoires-memoire.be

Tél. + 32 (0) 4 232 70 60

Fax + 32 (0) 4 232 70 65

www.territoires-memoire.be